

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye’de yargı alanındaki cinsiyetçi ve ayrımcı pratiklere neden olan etmenlerin belirlenerek alınacak önlemlerin saptanması amacıyla Anayasa’nın 98’inci, İçtüzüğü’nün 104 ve 105’inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Filiz KERESTECİOĞLU

Ankara Milletvekili

ÖZET

Türkiye’de kadınlara yönelik erkek şiddeti ile sistematik ayrımcılığı önlemekte ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamakta yargının hayati sorumluluğu bulunmaktadır. Fakat hayatın her alanına nüfuz etmiş erkek egemenliğinden yargı alanı da azade değildir.

Kadınların mücadeleleri sonucunda yasalardaki cinsiyetçi öğelerin pek çoğu temizlenmişse de hâkimler, savcılar ve avukatların, kadınlar söz konusu olduğunda olayların bağlamlarını olgulara göre değil, erkek egemen değer sistemine göre kurduklarını ve yasaları bu bakışla yorumladıklarını gösteren pek çok örnek bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddete karşı cezasızlık içeren kararlar; etkin bir koruma mekanizmasının yokluğuna rağmen sanıkların tutuksuz yargılanmaları; cezaların birey için olduğu kadar toplum nezdinde de caydırıcılığını ortadan kaldıran ağır tahrik ve iyi hal indirimleri, yargıdaki yaygın cinsiyetçi tutumun yalnızca bir vechesidir. Sistematik cinsel saldırı ve baskısına uğradığı adamı öldüren Nevin Yıldırım’ın davası bunun örneklerinden biridir. Yerel mahkeme sistematik cinsel saldırı suçunun varlığını kanıtlayacak delilleri soruşturmaktan kaçınıp, köyde yaşayanların çelişkili dedikoduları çerçevesinde karar vermiş, Nevin’in alternatifsiz kalarak meşru müdafaaya zorlanmış olabileceği tezini araştırmadığı gibi, cezada haksız tahrik indirimi uygulanmasını gerektiren olguları da yok saymıştır. Tutukluluğu esnasında açık öğretimde okumaya başlayıp liseyi bitirmesine rağmen mahkeme Nevin’e iyi hal indirimini de çok görmüştür. Yargıtay ise yerel mahkemenin Nevin Yıldırım’a vermiş olduğu müebbet hapis cezasını onarken, aslında yargıyı şekillendiren bu cinsiyetçi düşünce sistemini bir kez daha tasdik etmiştir.

Faillerin ceza indirimleriyle ödüllendirilmesi kadar, kadınların şiddete uğradıkları vakalarda beyanlarının esas alınarak kovuşturma süreçlerinin başlatılmasını öngören “kadının beyanı esastır” ilkesinin uygulanmaması da mevcut cezasızlık rejimini besleyen, kadınların şiddet döngüsü içinde kalmasına ve hatta öldürülmesine yol açan cinsiyetçi uygulamalardan biridir. Yasanın açık hükmüne rağmen hâkimler “kadınların abartabilecekleri ve kanunu kötüye kullanabilecekleri” yönündeki önyargıları nedeniyle, herhangi bir kanıt olmaksızın, yalnızca kadınların beyanları doğrultusunda tedbir kararı almakta isteksiz davranabilmektedir. Evden uzaklaştırma tedbirini “ağır” bir yaptırım olarak gören hâkimler, şiddetin varlığına ilişkin herhangi

E.00000480940

bir delil sunulmadığında evden uzaklaştırma tedbiri vermekten kaçınabilmektir. Hâkimlerin bu eğilimi, acil hallerde dahi kadınları delil gösterme zorunluluğuna itmektedir. Oysa 6284 sayılı Kanun, kararın çıkartıldığı kişiye itiraz hakkı da sunmaktadır ve bu durum yasanın kötüye kullanılmaması için bir koruma alanı oluşturur. Burada hâkimlerin kadınları değil, erkekleri koruma refleksinin devreye girdiği açıktır. Cinsiyetçi yargı pratikleriyle karşılaşan kadınlarsa uğradıkları şiddeti defalarca anlatmak, deliller ve raporlar toplamak zorunda kalmakta, damgalanma korkusu yaşamakta, yalnızlaşıp kendini değersiz ve suçlu hissetmekte ve hak arayışından vazgeçebilmektedir. Kadınlarla ilgili davaların yaygın bir şekilde “iş yükü” olarak görüldüğü yargı alanında kadınlar adaletle erişebilmek için tüm bu cinsiyetçi pratiklerle de mücadele etme yüküyle baş başa kalmaktadır.

Yargının hukuk kurallarını yorumlarken kadınlar aleyhine işleyen toplumsal güç ilişkilerine duyarlı olması; ayrımcılık yasağı, pozitif ayrımcılık, cinsiyet eşitliği gibi ulusal ve uluslararası normları içselleştirerek kullanması; yargı alanında karşılaşılan cinsiyetçi pratiklerin sonlanması için bütüncül bir politikaya ihtiyaç duyulmaktadır. Yasama organı olan meclisin de öncelikle Türkiye’de yargı alanındaki cinsiyetçi pratiklere neden olan etmenlerin belirlenerek, alınacak önlemlerin saptanması amacıyla bir Araştırma Komisyonu kurması aciliyet taşımaktadır.

GEREKÇE

Türkiye’de kadınlara yönelik erkek şiddeti ile sistematik ayrımcılığı önlemekte ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamakta yargının hayati sorumluluğu bulunmaktadır. Fakat hayatın her alanına nüfuz etmiş erkek egemenliğinden yargı alanı da azade değildir. Gerek yargı mensupları arasındaki eşitsiz cinsiyet dağılımı (2018 itibarıyla Türkiye’deki toplam kadın hakim ve savcı sayısı %33,17 oranındayken, toplam kadın savcı oranı yalnızca %10,17’dir) gerekse toplumsal cinsiyete dayalı rolleri, hiyerarşileri ve tahakküm biçimlerini sorgulamayıp yeniden üreten mahkeme kararlarıyla yargı, aynı zamanda erkek egemenliğini sürdüren bir işleve sahiptir. Yargıya hakim olan erkek egemen hukuk anlayışı maalesef kadınlara adalet getirmemektedir.

Kadınların mücadeleleri sonucunda yasalardaki cinsiyetçi öğelerin pek çoğu temizlenmişse de hakimler, savcılar ve avukatların, kadınlar söz konusu olduğunda olayların bağlamlarını olgulara göre değil, erkek egemen değer sistemine göre kurduklarını ve yasaları bu bakışla yorumladıklarını gösteren pek çok örnek bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddete karşı cezasızlık içeren kararlar; etkin bir koruma mekanizmasının yokluğuna rağmen sanıkların tutuksuz yargılanmaları; cezaların birey için olduğu kadar toplum nezdinde de caydırıcılığını ortadan kaldıran ağır tahrik ve iyi hal indirimleri, yargıdaki yaygın cinsiyetçi tutumun yalnızca bir vechesidir. Ancak kadın cinayetlerinde erkeklerin “çok seviyordum”, “kışkandım” gibi iddiaları, mahkemede takım elbise giyip kravat takması ceza indirimine gerekçe olabilirken; kadınların öldürülmemek, şiddet uygulayanı durdurmak için faili öldürmek zorunda kaldığı durumlarda aynı yargı kadınların şiddet deneyimlerine, hayata tutunma çabalarına kayıtsız kalabilmektedir. Sistematik tecavüzüne ve

E.00000480940

baskısına uğradığı adamı öldüren Nevin Yıldırım'ın davası bunun örnekleri biridir. Yerel mahkeme sistematik tecavüz suçunun varlığını kanıtlayacak delilleri soruşturmadan kaçınıp, köyde yaşayanların çelişkili dedikoduları çerçevesinde karar vermiş, Nevin'in alternatifsiz kalarak meşru müdafaaya zorlanmış olabileceği tezini araştırmadığı gibi, cezada haksız tahrik indirimi uygulanmasını gerektiren olguları da yok saymıştır. Tutukluluğu esnasında açık öğretimde okumaya başlayıp liseyi bitirmesine rağmen mahkeme Nevin'e iyi hal indirimini de çok görmüştür. Yargıtay ise yerel mahkemenin Nevin Yıldırım'a vermiş olduğu müebbet hapis cezasını onarken, aslında yargıyı şekillendiren bu cinsiyetçi düşünce sistemini bir kez daha tasdik etmiştir.

Oysa Nevin'e adalet getirmeyen bu yargı sisteminde kadınların hayat tarzları, kimlikleri, aidiyetleri olayla alakası olmasa da mahkemelerde erkek şiddeti için mazeret sayılabilmekte ve faillerin sorumluluğunu azaltacak şekilde kullanılabilmektedir. Mahkemelerde sanıkların değil, şiddete maruz kalmış kadınların suçlayıcı sorgulamalarla karşılaştığına tanık olunabilmektedir. Özellikle cinsel saldırı şüphesi söz konusuysa suç delillerinin değil, kadınların cinsel geçmişlerinin soruşturulduğu ve şiddete gerekçe olarak yorumlanabildiği görülmektedir. Benzer bir şekilde, Şule Çet'in şüpheli ölümü hakkındaki davada savunma tümüyle cinsiyetçi kültürel kodlar, "namus" yargısı ve geleneksel toplumsal cinsiyet normlarının sorgusuz kabulü üzerinde kurulmuştur. Bu durum, savunma avukatlarının cinsiyetçi bakışının yanında, mahkeme heyetinin bu yargıları kabul edeceğini varsaydığını da göstermektedir. Hakim ve savcılar arasındaki yerleşik toplumsal cinsiyet algısının toplumda yayılması kadınların adalete güvenini zedelerken, erkekler cenahında ise şiddetin ve ayrımcılığın meşrulaşmasına ve erkek şiddeti söz konusu olduğunda bir cezasızlık rejiminin işleyeceğine dönük algının yerleşmesine neden olmaktadır.

Faillerin ceza indirimleriyle ödüllendirilmesi kadar, kadınların şiddete uğradıkları vakalarda beyanlarının esas alınarak kovuşturma süreçlerinin başlatılmasını öngören "kadının beyanı esastır" ilkesinin uygulanmaması da mevcut cezasızlık rejimini besleyen, kadınların şiddet döngüsü içinde kalmasına ve hatta öldürülmesine yol açan cinsiyetçi uygulamalardan biridir. Bu ilkenin uygulanmaması çoğu zaman "kadınların bu durumu kötüye kullanabileceği", "yalan söyleyebileceği" gibi önyargılardan kaynaklanmaktadır. Aynı önyargılarla 6284 sayılı Kanun'dan faydalanmak isteyen kadınlar da karşılaşmaktadır. Yasanın açık hükmüne rağmen hâkimler "kadınların abartabilecekleri ve kanunu kötüye kullanabilecekleri" yönündeki önyargıları nedeniyle, herhangi bir kanıt olmaksızın, yalnızca kadınların beyanları doğrultusunda tedbir kararı almakta isteksiz davranabilmektedir. Evden uzaklaştırma tedbirini "ağır" bir yaptırım olarak gören hakimler, şiddetin varlığına ilişkin herhangi bir delil sunulmadığında evden uzaklaştırma tedbiri vermekten kaçınabilmektedir. Hakimlerin bu eğilimi, acil hallerde dahi kadınları delil gösterme zorunluluğuna itmektedir. Oysa 6284 sayılı Kanun, kararın çıkartıldığı kişiye itiraz hakkı da sunmaktadır ve bu durum yasanın kötüye kullanılmaması için bir koruma alanı oluşturur. Burada hakimlerin kadınları değil, erkekleri koruma refleksinin devreye girdiği açıktır. Cinsiyetçi yargı

E.00000480940

pratikleriyle karşılaşan kadınlarsa uğradıkları şiddeti defalarca anlatmak, deliller raporlar toplamak zorunda kalmakta, damgalanma korkusu yaşamakta, yalnızlaşp kendini değersiz ve suçlu hissetmekte ve hak arayışından vazgeçebilmektedir. Kadınlarla ilgili davaların yaygın bir şekilde “iş yükü” olarak görüldüğü yargı alanında kadınlar adalete erişebilmek için tüm bu cinsiyetçi pratiklerle de mücadele etme yüküyle baş başa kalmaktadır.

Cinsiyetçi yargı pratikleriyle yalnızca ceza davalarında değil, aile hukuku ve iş hukuku alanında da sıkça karşılaşılmaktadır. İş yerinde mobbing, taciz veya çalışma hayatında kadınların önünü kesme gibi durumların dava konusu olması durumunda da kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri ve geleneksel kadınlık anlayışının cinsiyetçi yargı kararlarına yol açtığı görülmektedir. Boşanmada tazminat talebi söz konusu olduğunda, erkeğin bariz şiddetine rağmen, kadınların yüksek sesle gülmek, dans etmek gibi şiddet içermeyen davranışlarının ya da giydiği kıyafet ve yaşam tarzlarının kusuru eşitleyici şekilde yorumlandığı ve kadınların tazminat taleplerinin reddedildiği örnekler de maalesef yargının erkek egemen bakışı nedeniyle hiç de az değildir! Aynı şekilde boşanma davalarında takdir edilen düşük yoksulluk nafakası ya da nafaka kararından dahi imtina edilmesi; kadınların karşılıksız ev içi emeklerini, çocuk-yaşlı bakımından sorumlu tutulmalarını, istihdama katılımları önünde engelleri, evlilikle birlikte işten ayrılmak zorunda kalabildiklerini, boşanma sonrasında işe geri dönmeleri önündeki engelleri hiçe saymakta ve yoksulluğu kadınlar için olağanlaştırmaktadır. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanının nafaka hakkında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, bunun neden olduğu kadın yoksulluğunu ve kadınların kazanılmış haklarını hiçe sayan açıklaması ise; cinsiyetçi anlayışın yargı içinde ne denli yaygın olduğu hakkında fikir vermektedir. Bugün yargının asıl görevi nafaka konusundaki cinsiyetçi kararların önüne geçecek, özellikle kadınlar açısından evlilik boyunca ekonomik bağımsızlığını kurması önünde bir engel oluşup oluşmadığı, kadınların tüm bakım emeğini üstlenmek zorunda bırakılıp bırakılmadığı, işten ayrılmaya ya da çalışmamaya zorlanıp zorlanmadığı gibi ölçütlere dayanan bir içtihat oluşturmasıdır.

Erkek egemen toplumsal normlar ve değerler ölçüsünde şekillenen bu yargı sistemi Anayasanın 10. maddesine yani ayrımcılık yasağına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin fiilen sağlanması hedefine de aykırılık teşkil etmektedir. Yine Türkiye’nin taraf olduğu CEDAW’a göre devlet, kadınlara karşı herhangi bir ayrımcılık yapılmasından veya ayrımcı uygulamalardan kaçınma ve kamu kuruluşlarının da buna uygun davranmasını sağlamakla yükümlüdür. Yargının hukuk kurallarını yorumlarken kadınlar aleyhine işleyen toplumsal güç ilişkilerine duyarlı olması; ayrımcılık yasağı, pozitif ayrımcılık, cinsiyet eşitliği gibi ulusal ve uluslararası normları içselleştirerek kullanması; yargı alanında karşılaşılacak cinsiyetçi pratiklerin sonlanması için bütüncül bir politikaya ihtiyaç duyulmaktadır. Yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin de öncelikle Türkiye’de yargı alanındaki cinsiyetçi pratiklere neden olan etmenlerin belirlenerek, alınacak önlemlerin saptanması amacıyla bir Araştırma Komisyonu kurması aciliyet taşımaktadır.

E.00000480940

1	MENSUR IŞIK	MUŞ	
2	GÜLISTAN KILIÇ KOÇYİĞİT	MUŞ	
3	ŞEVİN ÇOŞKUN	MUŞ	
4	MERAL DANIŞ BEŞTAŞ	SİİRT	
5	SIDIK TAŞ	SİİRT	
6	NİMETULLAH ERDOĞMUŞ	ŞANLIURFA	
7	NUSRETTİN MAÇIN	ŞANLIURFA	
8	ÖMER ÖCALAN	ŞANLIURFA	
9	AYŞE SÜRÜCÜ	ŞANLIURFA	
10	NURAN İMİR	ŞIRNAK	
11	HÜSEYİN KAÇMAZ	ŞIRNAK	
12	HASAN ÖZGÜNEŞ	ŞIRNAK	
13	ALİCAN ÖNLÜ	TUNCELİ	
14	MUAZZEZ ORHAN	VAN	
15	MAHMUT TOĞRUL	GAZİANTEP	
16	ERDAL AYDEMİR	BİNGÖL	
17	SAİT DEDE	HAKKARİ	
18	HABİP EKSİK	İĞDIR	
19	MENSUR IŞIK	MUŞ	
20	EBRÜ GÜNAY	MARDİN	